

Spor Sosyolojisi Hakkında

Doç. Dr. Mahmut TEZCAN*

Bu yazımızda, sosyolojinin yeni dallarından birisi olan «Spor Sosyolojisi»ni tanıtmaya çalışacağız.

Yirminci yüzyılda sosyoloji, çeşitli uzmanlık dallarına göre bölünmelere uğradı. İşte «Spor Sosyolojisi» de bu uzmanlık dallarından birisidir (1). Spor olgusunun ortaya çıkardığı insan ilişkilerini kendisine konu edinir. Diğer sosyoloji dalları gibi uygulama (Araştırma) ve kurama dayalıdır. Spor sosyolojisi, sporu bir oyun, akılcı ve ödüllendirici bir eylem ve etkileşim biçimi olarak ele alır. Spor bazan, organik sisteme dayalı fiziksel eylem, fiziksel kültür olarak ifade edildiği gibi; bazan da özel bir oyun biçimi olarak ifade edilebilir (2).

Spor Sosyolojisinin Gelişimi

«Uluslararası Spor Sosyolojisi Komitesi»nin kuruluşundan sonra bu dal gelişmeye başladı. Bu kuruluş, 1964 yılında Genova'da çalışmalarına başladı. Bununla birlikte 19. yüzyıl sonlarında spor, sosyolog ve sosyal psikologların ilgisini çekmişti (3). Kültürel antropologlar, ilkel ve çağdaş toplumlarda oyun ve sporların tasvirini yaptılar. Catlin'in Amerika yerlileri üzerine araştırması 1841 de yayınlandı. Bu toplulukların oyunları ve atletik yarışmaları araştırılmıştı. Tylor, Orta Amerika ve Asya oyunlarını araştırdı. Tripplett, yarışma üzerine araştırma yaptı. 1903 yılında Patrik, Hall'un oyun kuramı ve toplum tiplerine dayalı futbol psikolojisi tartışmasını yaptı.

Hassen, sporun toplumsal anlamı konusundaki denemesini 1908 yılında yayınladı. Benary, 1913'lerde sporun bireysel ve toplumsal olgu oluşuna değindi ve seyircinin toplumsal psikolojisini 1912'lerde yayınladı. Topluluk - toplum ayırımına dayalı ilk sistematik

* A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi, EPÖ Bölümü Öğretim Üyesi

spor sosyolojisi, 1921 yılında Heinz Risse tarafından gerçekleştirildi. Sporun insanın toplumsallaşmasındaki örgütsel yönü ve işlevi ele alındı. 1930'larda bu alana ilgi artarak tartışmalar gelişti. Waller, okul sisteminde sporun yapı ve işlevini ele aldı. Lynd ve Lynd'in topluluk araştırmaları sporun anlaşılmasına yardımcı oldu. W.F. Whyte'in «Street Corner Society» araştırması da o grubun bowling oyununu (Tahta toparla oynanan bir oyun) en sevilen oyun türü olarak açıklıyordu.

Birçok önemli sosyologlar da spora az da olsa ilgi duydular. Max Weber, Sombart, Van Viese ve Scheler, Herbert Spencer ve Florian Znaniecki gibi.

Herbert Spencer, «Eğitim» konusundaki yapıtında tamamen organik sistem üzerinde odaklaşan fiziksel eğitime ağırlık verdi. Sporun toplumsal anlamı üzerinde çok az durdu (4). Sporun işlevi konusundaki tartışmalar, bireyin ihtiyaçlarına yönelik olarak ele alındı ve toplumsal yönleri ihmal edildi. Daha sonraları psikologların, ekonomistlerin, antropologların ve filozofların katkıları ile spor sosyolojisi gelişmeye başladı.

Spor sosyolojisinin amacı hakkında iki temel tartışma var. Biri, gelişimsel kuram için gereksinim üzerinde durur. Diğeri, sporun toplumsal uygulama ya da eğitimsel yöntem ve kurama uygulanması için sporun çözümlenmesidir.

Spor sosyolojisi, sosyolojinin bir alt dalıdır. Araştırma teknikleri uluslararası ve kültürlerarası karşılaştırmalı araştırmaları, survey araştırmaları, içerik çözümlenmeleri, ufak grup araştırma yöntemleri kullanılır. Bununla birlikte amprik (görgü) incelemeler yanında tarihsel, felsefi, diyalektik yöntemlere de spor dalında gereksinim olduğunu belirten yazarlar vardır.

Farklı kültürlerdeki oyunlar, onların toplumsallaşma ile ilişkileri, cinsiyetin spordaki rolü, farklı yaş grupları gibi yönlerden Robert ve Sutton Smith'in araştırmaları söz edilmeye değerdir. Araştırmaların çoğu, özel oyun ve spor türleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bunların tanımları ve toplumdaki işlevleri üzerinde durulmaktadır. Culin'in Kuzey Amerika yerlilerinin oyunları üzerine yaptığı araştırma da bunlardan bir örnektir. Bazı araştırmalar ise, oyunların ilkel toplumlardaki dinsel işlevleri üzerinde durmaktadır. Woody, Ilkel ve modern toplumlardaki oyunlar arasındaki benzerliklere dikkati çekmektedir.

1930 yıllarında «Oyun» ve «Spor», geniş kapsamlı çözümlenmelere yol açtı. Sporun toplumsal önemine değinildi (5).

Ulusal ve uluslararası örgütler bu alana ilgi duydular.

Konuyla ilgili araştırmalar ve inceleme yazıları çoğaldı.

Kolej ve üniversitelerde kurs olarak yer aldı.

«International Review of Sport Sociology» isimli bilimsel mesleki dergi, kültürlerarası araştırmaları koordine etmektedir.

1966 yılında yayınlanmaya başlayan bu dergi, alanın gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

Hâlâ gelişmekte olan bu dalın amacının ve içeriğinin ne olması gerektiği konusunda sosyologlar pek anlaşmaya varmış değildir (6). Bununla birlikte, spor ve diğer toplumsal kurumlar ve süreçler arasındaki ilişkileri (Tanım, açıklama ve uygulama) ele alan bir daldır. Bu husus, bugün kabullenmiş görülmektedir.

İşte bu bakımdan spor sosyolojisinin konularından bir kısmı da, diğer toplumsal kurumlarla spor ilişkilerini ortaya koymaktır. Örneğin sporun aile, eğitim, din, ekonomi, siyaset, boş zamanlar, sanat gibi toplumsal kurumlarla ilişkisi araştırmalara konu olmaktadır. Bunların dışında sporun, kitle iletişim araçları ile, sağlık ile, toplumsal sınıflar ile, cinsiyetle ilişkileri de diğer önemli spor sosyolojisi konuları arasında yer almaktadır. Spor, işlev ve sonuçları bakımından toplumsal örgütün bir ögesidir. İnsan davranışının örgütlenmesinde ve yönetiminde görülebilir düzenliliklerin saptanmasında sporun rolü üzerinde durulmaktadır (7).

Amerika'da yükseköğretim kurumlarının «Fiziksel Eğitim» bölümleri, daha çok spor ve toplum konusuna eğilmektedirler. Sosyoloji bölümleri ise, sporu, daha çok, «Boş Zamanlar Sosyolojisi» içinde ele almaktadırlar (8).

Avrupa'da lisans düzeyinde spor sosyolojisi, 1970 yıllarına değin yoktu, Sadece sosyolojik araştırma enstitülerinde araştırma ve doktora kursları verilmekte idi (9). 1970 den sonra üniversite ve yüksek okullarda bağımsız bir konu olarak yer almıştır. Böylece bu konudaki bilimsel araştırma ve incelemelerin sayısı giderek artmıştır.

TOPLUMSALLAŞMA VE SPOR

Toplumsallaşma, bireyin bulunduğu topluma uyarlanması topluma hazırlanması anlamına gelir.

İlkel toplumda beceriler, spor ve boş zaman değerlendirme yoluyla öğretilir. Bu beceriler daha sonraki yetişkin yaşamında kullanılacaktır. Modern toplumlarda ise spor, bireysel kişiliğın toplumsallaşmasında işleve sahiptir. Böylece toplumda iyi uyum sağlamış ve bütünleşmiş kişilik oluşur. Bu bütünleşme, özellikle vatandaşlık ve siyasal sistemin temsilciliği bakımından söz konusudur.

Piaget ve Helanko, spor ve oyun yoluyla toplumsallaşma sürecinde iç bakış getirmişlerdir. Piaget, çocuğun oyuna giderek daha fazla nasıl kendini verdiğini, yapısını öğrendiğini ve böylece diğer oyunculara yanıt verdiğini ve kurallara yanıt vermede toplumsal normları anladığını incelemiştir (10).

Winterbottom, başarı güdüsünün koşullarını araştırırken yarışmacı, sporun bu dürtünün gelişmesinde önemli bir rol oynayışına değinir.

Huizinga, Homo Ludens adlı yapıtında sporu, oyunun agonistic biçimi olarak ele alır (11). Ona göre kültürün kökeni, oyunda bu lunur. Ayrıca sporda ilin özellikler de bulunur. Beceri oyunları yüksek statü gruplarınca ve erkeklerce tercih edilir. Strateji oyunları, yüksek statü gruplarınca ve kadınlarca tercih edilir. Alt statü grupları ve kadınlar, şans oyunlarını tercih ederler (12).

Spor grupları, toplumsallaşmada önemli rol oynamaktadırlar. Bu gropların işleyiş biçimleri üzerindeki araştırmalar da spor sosyolojisinin önemli konuları arasında yer almıştır. Özellikle sporda yüksek başarının koşulları arasında olumlu grup içi ilişkiler, gerilim yokluğu, demokratik önderliğin rol oynadığı belirlenmiştir. Gruba uyum sorunları, grup morali, kişilik yapısı ve grup ilişkisi bu alandaki başlıca araştırma konularını oluşturmuştur (13).

Normlar, Değerler ve Spor

Başarı ve yarışma, sporun temel değerleri olarak nitelendirilir. Bu değerlerin kültürel anlamı bozduğu ya da ciddi mücadeleye yol açtığı söylenir. Lüschen, «Yüksek kültürel düzeyde», yüksek derece de farklılaşmış spor bulunduğunu belirtir. Olimpiyatlara özel bir ilgi duyulmuştur. Çünkü hem hukuki bakımdan, hem de değerler, normlar, inançlar ve amaçlar yönünden dikkati çekmiştir (14).

Topluluk Yaşamında Spor

Küçük grupların, kırsal kesim gibi topluluk yaşamının bütünlüci bir parçası spordur. Toplulukta temel boş zaman değerlendirme biçimidir. Toplulukça örgütlenmiş ya da örgütlenmemiş olabilir. Gönüllü kuruluşlar yoluyla da örgütlenebilir. Küçük kasabalarda ve köylerde spor daha fazla ilgi çeker. Ülkemiz köylerinde en çok güreşe ilgi duyulmaktadır. Güreşe çeşitli eğlencelerde, düğünlerde, her fırsatta başvurulur. Köy gençleri ayrıca futbola ilgi duyarlar. Deniz kenarlarındaki topluluklarda ise yüzme, popüler bir spordur.

Kırsal kesim, esas olarak geleneksel sporların sürdürüldüğü yörelerdir.

Araştırma Teknikleri ve Spor

Spor sosyolojisinde uygulamaya yönelik araştırmalarda çeşitli teknikler kullanılmaktadır. Aşağıda belirtilen teknikler, en çok kullanılanlardır :

1. Örnek olaylar
2. Katılarak gözlem
3. Kültürlerarası araştırma
4. Tarihsel çözümleme
5. Tutum araştırmaları

Türkiye'de Spor Sosyolojisi Öğretimi

Ülkemizde 1975 yılına değin örgün eğitim kurumlarımızda bağımsız bir Spor Sosyolojisi dersi yer almamıştı. 1975 yılında üç ilimizde açılan ve Gençlik ve Spor Bakanlığına bağlı olarak kurulan Spor Akademilerinde bağımsız bir ders olarak yer almıştır. Konu, ülkemiz açısından çok yenidir. Bu nedenle bu alanda henüz sistematik bir ders kitabı yazılmamış ve uygulamalı araştırmalara geçilmemiştir. Bu akademilerin şimdi Üniversite içersine alınması ile spor sosyolojisi dersleri de yine lisans ve lisans üstü müfredat programlarında yer almıştır. Böylece konunun artık bilimsel araştırma ve incelemelerde yer alacağı kuşkusuzdur.

NOTLAR VE KAYNAKLAR

- (1) Lüschen, G. The Sociology of Sport, Current Sociology, Vol, 15, No. 3, 1967
- (2) Lüschen, a.g. yazı
- (3) Lüschen, a.g. yazı
- (4) Lüschen, a.g. yazı
- (5) Loy and Kenyon, Sport, Culture And Society, A Reader on the Sociology of Sport, Ed. John W. Loy, Jr. and Gerald S. Kenyou, U.S.A. 1969, s. 4
- (6) Edwards, Harry : Sociology of Sport, Encopedia of Sociology, s. 283, U.S.A., 1974
- (7) Edwards, Harr, a.g. yazı, s. 283
- (8) Loy and Kenyon, a.g.e., s. 7
- (9) Loy and Kenyon, a.g.e., s. 7
- (10) Lüschen, ag. yazı
- (11) Lüschen, a.g. yazı
- (12) Lüschen, a.g. yazı
- (13) Lüschen, a.g. yazı
- (14) Lüschen, a.g. yazı